

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
Навчально-науковий інститут лісового
і садово-паркового господарства
Кафедра відтворення лісів та лісових меліорацій

ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ

УЧАСНИКІВ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

ВІДТВОРЕННЯ ЛІСІВ ТА ЛІСОВА МЕЛІОРАЦІЯ В УКРАЇНІ: ВИТОКИ, СУЧАСНИЙ СТАН, ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ В УМОВАХ АНТРОПОЦЕНУ

(присвячена 100-річчю кафедри відтворення лісів
та лісових меліорацій)

6-8 листопада 2019 р.

м. Київ, Україна

ОПТИМІЗАЦІЯ АГРОЛАНДШАФТІВ ЛІСОСТЕПУ УКРАЇНИ

*Б.Є. Якубенко, доктор біологічних наук, професор;
А.М. Чурилов, кандидат біологічних наук, доцент
Національний університет біоресурсів і природокористування
України, м. Київ, Україна*

Сучасний рівень антропоїчного впливу на природні екосистеми та їхні комплекси, або агроландшафти, досяг апогею непомірного тиску в результаті виробничого і технологічного використання, яке призвело до значного виснаження базисного потенціалу і зниження родючості ґрунтів. Унаслідок цього настає дисбаланс і руйнація фонду землекористування. Географічна і геоморфологічна пристосованість агроландшафтів у поєднанні з впливом кліматичних умов, рослинного покриву та інших чинників значною мірою визначають їхню роль у функціонуванні фітостроми та біосфери в цілому.

В оптимізації агроландшафтів важливу роль відіграє флористичний склад рослинного покриву. Агроландшафти лісостепової зони відзначаються значною різноманітністю генофонду, зумовленою неоднорідністю впливу фізико-географічних факторів. У флорі Лісостепу росте понад 30 видів деревних рослин, серед яких такі цінні, як *Quercus robur* L., *Fraxinus excelsior* L., *Ulmus laevis* Pall., *Alnus glutinosa* (L.) Gaerin., *Fagus sylvatica* L., *Acer pseudoplatanus* L., *Abies alba* L., *Acer platanoides* L., *Tilia cordata* L. та ін., а з чагарників – *Corylus betulus* L., *Euonymus europea* L. і *E. verrucosa* Scop., *Swida sanguinea* (L.) Opiz, *Prunus spinosa* L., різні види родів *Crataegus* L. й *Rosa* L., які мають важливе ґрунтозахисне, водорегулююче й особливо протиерозійне значення, що в сучасний період є найістотнішим для агроландшафтів лісостепової зони.

В оптимізації агроландшафтів надзвичайно важливу роль відіграють едифікатори і домінанти відкритих лучних, степових, схилових, болотних, петрофітних, рудеральних і польових фітоценозів. Ці види визначають їхні ресурсні, рекреаційні, соціологічні, естетичні та інші властивості. Рослинність не тільки визначає фізіономічність та структуру горизонтальної і вертикальної диференціації агроландшафтного покриву, але, насамперед, функціонування самої системи внаслідок життєдіяльності

біоценотично пов'язаних між собою природних фітоценозів, кормових та польових агрофітоценозів. У результаті агроландшафтна система синтезує і нагромаджує величезну кількість органічної речовини, яка відтворює органіку й родючість ґрунтів, завдяки чому створюються сприятливі умови для наступного збалансованого взаємовідтворення ценотичного комплексу і абіотичного середовища, відтворення та саморегуляції агроценотичних систем ландшафтів. Для лісостепових агроландшафтів найтипівішими та дуже поширеними природними комплексами є лісові, лучні, балкові, болотні, галофільні та ін. За ідеальних умов фрагментованості рослинного покриву та антропоїчної порушеності екосистем оптимізація агроландшафтів потребує здійснення лісомеліоративних заходів та їхнього застосування.

Ґрунтозахисний напрям лісомеліорації для регіонів з дуже високим рівнем ерозії ґрунтового покриву має надзвичайно важливе значення. Пересіченість рельєфу, густа гідрографічна сітка, лісові ґрунтоутворювальні породи та непомірний антропоїчний тиск у поєднанні з абіотичними чинниками зумовили надмірну еродованість ґрунтового покриву. У місцях розвитку вітрової та водної ерозії доцільно здійснювати лісомеліоративні роботи. У лісостепових районах є значний флористичний і ценотичний потенціали для ефективної боротьби з ерозією. Надійну ґрунтозахисну роль відіграють види деревних і чагарникових рослин природної флори. З погляду раціональності природокористування, у разі створення штучних лісових або лісо-чагарникових і чагарникових насаджень доцільно до складу дикоростучих порід включати ягідні та горіхоплідні: *Pyrus communis* L., *Malus sylvestris* Mill., *Prunus cerasus* (L.) Moench., *Sorbus aucuparia* L., *Arónia melanocárpa* (Michx.) Elliott, *Viburnum opulus* L., *Rubus caesius* L., *R. idaeus* L., *Corylus avellana*), *Juglans regia* L., *Prunus divaricata* Ledeb., *Cornus mas* L.), види роду *Crataegus* L. та ін. Водорегулюючий напрям оптимізації агроландшафтів буде ефективним тільки в разі використання водорегулюючої дії рослинності. Рослини не тільки акумулюють і споживають вологу, а й, завдяки створенню опаду і підстилки, стіканню по стовбурах, сприяють її нагромадженню в ґрунті. За демутацій частка участі видів безрозеткових форм від першого ряду до четвертого знаходиться у межах від 52,6 до 64,5%, зростаючи пропорційно збільшенню віку від часу порушення місцезростання.